

Слава гімназіі — у таленавітасці педагогаў і гімназістаў (па матэрыялах Слуцкай гімназіі)

Вядомая ў краіне і свеце Слуцкая гімназія (заснавана 20.05.1617) амаль за 400 гадоў свайго існавання стала пладавітай alma mater у падрыхтоўцы вядомых асоб педагогаў і выпускнікоў гімназіі. Слуцкая гімназія мела пастаянныя сувязі з універсітэтамі Гайдэльберга, Кёнігсберга, Берліна, Франкфурта-на-Одэры, Марбурга, Лейдэна, Эдынбурга і Оксфарда, у якія пасылаліся на вучобу лепшыя выпускнікі. У кожным стагоддзі сярод выхаванцаў гімназіі былі вядомыя дзеячы беларускай, рускай і польскай адукацыі і культуры [3, с. 29]. Аб некаторых з іх, што праславілі сваю гімназію ў краіне і свеце, ідзе гутарка ў артыкуле.

***

Кароткі гістарычны экскурс аб Слуцкай гімназіі. У 1617 годзе Януш VI Радзівіл выдаў грамату аб заснаванні ў горадзе Слуцку рэфарматарскага храма і вучылішча пры ім. Ён завяшчаў свайму брату Хрыстафору на аснове вучылішча адкрыць гімназію, што і было зроблена ім. За кароткі час гімназія стала вядомай навучальнай установай: гімназію сталі называць "Слуцкімі Афінамі", "узорнай Слуцкай гімназіяй". Аўтары Статута гімназіі А. Дабранскі, Р. Адамі і А. Музоніус адзначалі, што "у нашай установы задача: не ўладарыць над свядомасцю, а выхоўваць норавы і прыцягваць моладзь да навукі" [2, с. 13]. Гімназія становіцца цэнтрам гуманістычнай думкі еўрапейскага значэння. У Слуцкай гімназіі выкладаліся закон божы, польская, лацінская, грэчаская, нямецкая мовы, этыка, рыторыка, гісторыя, матэматыка, заканадаўства.

У Слуцкай гімназіі прымянялася класна-урочная форма навучання. Выкладчыкі вучылі гімназістаў стройнасці думак, доказаў, выказванню па сутнасці, разуменню навуковых прац, тлумачэнню навуковых з'яў, красамоўству. Адным з рэктараў гімназіі Рэйнгальдам Адамі была напісана першая праца па красамоўству ва Усходняй Еўропе "Кароткі дапаможнік па красамоўству... для карыстання ў Слуцкай школе", які быў выдадзены ў Любчы ў 1629 – 1631 гадах. Кніга напісана на лацінскай мове і названа "Compendium rhetoricum...in usum scholae Slucensis". Слуцкі "Кампендыум..." уключаў тры часткі: I. "Метад, пытанні, каноны". II. "Вызначэнне ўсяго мастацтва красамоўства". III. "Спецыяльнае красамоўства". Як заўважае Я. Гарэцкі ў артыкуле "Слуцкі кампендыум па рыторыцы", для слуцкага "Кампендыума" характэрны нагляднасць, свежасць і даходлівасць прыкладаў, рэалістычнасць трактоўкі моўнага матэрыялу і што гэты дапаможнік з'яўляецца першым помнікам прац па красамоўству ва Усходняй Еўропе" [2, с. 17].

Знакамітыя педагогі і выпускнікі Слуцкай гімназіі

Дзясяткі знакамітых педагогаў і выпускнікоў гімназіі ў кожным стагоддзі яе існавання сваімі імёнамі і справамі праславілі слуцкую альма-матэр (alma mater). Назавём толькі некаторых з іх: філосаф і паэт Я.А. Белабоцкі (XVII ст.); асветнік і кнігавыдавец І. Ф. Капіевіч (Капіеўскі) (1651 - 1714); заснавальнік першай у Расіі спецыяльнай клінікі па хваробах скуры, прафесар Г. Кулакоўскі (XIX ст.); акадэмік па класу жывапісу К.І. Карсалін (1809 – 1871 гг.); класік айчыннага акушэрства прафесар А.Я. Красоўскі (XIX ст.); астраном В.К. Цэраскі (1849 – 1925), прафесар, дырэктар Маскоўскай абсерваторыі; навуковец Л.С. Сеўрук (XIX ст.); А.Р. Бржазоўскі (XIX ст.) – доктар медыцынскіх навук, аўтар капітальнай працы “Прыватная хірургія”; К.А. Петрусевіч (пач. XX ст.) – вядомы адвакат, які абараняў на судзе Я. Коласа і М. Танка; сацыёлаг і літаратурны крытык Б. Белабоцкі (1861 - 1888); рускі крытык і публіцыст Л. М. Клейнбарт (1875 - 1950); вядомы акуліст, доктар медыцынскіх навук С.У. Ачапоўскі (1878 - 1945); Я.Л. Дыла (XX ст.) – беларускі пісьменнік, нарком працы ў першым складзе ўрада БССР; У.А. Дубовік (XX ст.) – ваенны аташэ ў ЗША, генрал - лейтэнант; А.У. Фядзюшын (XX ст.) – доктар біялагічных навук, прафесар Омскага сельскагаспадарчага інстытута; І. Сяржанін (XX ст.) – доктар біялагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт АН БССР; А.С. Вечар (XX ст.) – вучоны, акадэмік АН БССР, аўтар кнігі “Асновы фізічнай біяхіміі”; М.П. Лобан (XX ст.) – беларускі пісьменнік і мовазнаўца; С.А. Косберг (XX ст.) – спецыяліст ў галіне авіяцыйных і ракетных рухавікоў; С.Г. Ліхадзіевіч (XX ст.) – беларускі паэт, літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук; П.Ф. Пратасевіч (XX ст.) – філосаф; У.Ю. Мірончык (XX ст.) – беларускі хірург, Герой Сацыялістычнай Працы; А. Рытвінскі (XX ст.) – доктар тэхнічных навук. У XX стагоддзі дзясяткі педагогаў і выпускнікоў Слуцкай гімназіі сталі доктарамі і кандыдатамі навук.

Раскажам пра некаторых выпускнікоў і педагогаў гімназіі, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё айчыннай і сусветнай навукі, адукацыі, культуры, тэхнікі на аснове матэрыялаў Беларускай энцыклапедыі, даследаванняў Р.В. Роўчанкі і нашых асабістых.

Ян Андрэй Белабоцкі – філосаф і паэт (выпускнік гімназіі XVII стагоддзя). У Заходняй Еўропе атрымаў універсітэцкую адукацыю і працаваў ў Слуцку кальвінісцкім прапаведнікам. У 1681 г. пераехаў у Маскву і стаў займацца літаратурна – педагогічнай і перакладчыцкай дзейнасцю. Ён напісаў некалькі кніг: “Вялікая навука Раймунда Люлія“, “Кніга філасофская“, “Рыторыка“, “Кароткая гутарка міласці з ісцінай“.

Ілья Фёдаравіч Капіевіч (Капіеўскі) (1651 - 1714) – беларускі асветнік і кнігавыдавец. Пасля вучобы ў Амстэрдамскім універсітэце Капіевіч працаваў педагогам ў Слуцкай гімназіі. У 1697 г. пазнаёміўся з рускім царом Пятром I і стаў прыхільнікам яго рэформ. Ён садзейнічаў развіццю і распаўсюджванню навуковых ведаў у Расіі. З 1698 па 1706 год пераклаў на рускую мову і выдаў 20 кніг: падручнік па арыфметыцы, вычэбныя дапаможнікі па гісторыі, лацінскай і рускай граматыцы, руска-лаціна-нямецкі і руска-лаціна-гalandскі слоўнікі, байкі Эзопа. Капіевіч ўдасканаліў кірыліцу, стаў аўтарам першай на рускай мове зорнай карты.

І.Ф. Капіевіч падтрымліваў імкненне трох братніх народаў-беларускага, рускага, украінскага – да аб'яднання. Ён назваў іх "славена-рускім" народам і бачыў сваё прызначэнне ў тым, каб садзейнічаць яго асвеце. Капіевіч прызнаваў каштоўнасць разнастайных ведаў па прыродазнаўству, матэматыцы, гісторыі, геграфіі, літаратуры, мовах. Славуты выпускнік і педагог Слуцкай гімназіі скіраваў усю сваю дзейнасць на тое, каб прывіць народу, асабліва юнацтву, любоў і цягу да ведаў, адукацыі і самаадукацыі. Ён сцвярджаў, што праз веды можна здабыць веліч і славу, далучыцца да вяршынь дасканаласці, умацаваць дзяржаву. Бо веды заўсёды "не залежна ад чыну, кожнаму чалавеку на карысць ідуць" [4, с. 117].

Антон Якаўлевіч Красоўскі (1821 - 1898) – адзін з заснавальнікаў аперацыйнага акушэрства і гінекалогіі ў Расіі. У 1865 г. выдаў "Курс практычнага акушэрства", шматлікія навуковыя працы па гінекалогіі. Яны друкаваліся ў XIX стагоддзі, некаторыя з іх былі перакладзены на французскую мову.

У 1870 г. Красоўскі стаў дырэктарам буйнейшай у Расіі Санкт-Пецярбургскай родадапаможнай установы, якая была адной з лепшай у Еўропе і стала базай практычнага навучання вядомых акушэраў-гінеколагаў. Аснаваў "Часопіс акушэрства і жаночых хвароб". Красоўскі правёў першую ў Расіі аперацыю па выдаленню яечніка.

Антон Рыгоравіч Бржазоўскі (XIX ст.) – доктар медыцынскіх навук, аўтар капітальнага падручніка "Прыватная хірургія". Праца ўнікальна тым, што ўпершыню падручнік, які быў створаны ў Савецкай Расіі, быў перакладзены на некалькі еўрапейскіх і кітайскую мову. У Куйбышаўскім медыцынскім інстытуце заснаваў кафедру факультэцкай хірургіі і кіраваў ёю з 1935 да 1954 год. За перыяд кіраўніцтва кафедрой выканаў больш за 10 тысяч аперацый. Бржазоўскім была напісана манаграфія "Востры апендыцыт", якая і ў цяперашні час з'яўляецца адной з асноватворных прац па даннай праблеме.

І. А. Глебаў (XIX ст.) – настаўнік гісторыі гімназіі з 1890 па 1902 год, аўтар фундаментальнай працы "Историческая записка о Слуцкой гимназии с 1617-1630-1901 гг.", **нарыса па гісторыі Слуцка, які быў**

апублікаваны ў "Виленском вестнике" (1904). Таленавіты педагог у пачатку XX стагоддзя працаваў выкладчыкам ў Вільні, дырэктарам гімназіі ў Гродна.

Вітальд Карлавіч Цэраскі (1849 - 1925) – астраном з сусветным іменем, член-карэспандэнт Пецябургскай акадэміі навук. Распрацаваў методыку фотаметрычных даследаванняў. Вымераў зоркавую велічыню Сонца, вызначыў ніжэйшую мяжу яго тэмпературы, устанавіў бляск (блішчэнне) звыш 500 зорак, адкрыў серабрыстыя воблакі [3, с.1484].

Анатоль Уладзіміравіч Фядзюшын (1891 - 1972) – беларускі вучоны ў галіны заалогіі і паразіталогіі, заснавальнік зоагеаграфіі Беларусі, доктар біялагічных навук, прафесар. Фядзюшын з'яўляецца аўтарам капітальных прац: "Речной бобр, его история, жизнь и опыты по размножению" (1935), "Птицы Белоруссии" (1967, в соавт. с М.С. Долбиком) [1, с. 510].

Сямён Арыевіч Косберг (1903 - 1965) – вядомы спецыяліст ў галіне авіяцыйных і ракетных рухавікоў, доктар тэхнічных навук, лаўрэат Ленінскай прэміі, Гарой Сацыялістычнай Працы. Рухавікі канструкцыі Косберга ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны ставіліся на многіх баявых самалётах. Пасля вайны пад яго кіраўніцтвам былі створаны ракетныя рухавікі, якія ўстанаўліваліся на апошніх ступенях ракет-носьбітаў касмічных пільтуемых караблёў, штучных спадарожнікаў Зямлі і аўтаматычных станцый. Адзін з кратэраў Месяца, як і вуліца ў Слуцку, носіць імя Косберга (на здымку помнік Косбергу на Новадзявочых могілках у Маскве).

Літаратура

1. Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]. — Мінск: БелЭн, 2003. — Т.16. — 576с.
2. Родчанка, Р.В. Старэйшая школа Беларусі / Р.В. Родчанка. — Мінск: Нар. асвета, 1985. — 78 с.
3. Казуля, С.В. Слуцкая гімназія / С.В. Казуля, А.Ф. Самусік // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]. — Мінск: БелЭн, 2002. — Т. . — 552 с.
4. Советский энциклопедический словарь. — М.: Сов. Энциклопедия, 1980. — 1600 с.
5. Чэчат, В.У. Слава школы — у вучнях /В.У. Чэчат // Адукацыя і выхаванне. — 1993. — № 5. — С. 116 – 117.

Чэчат В.У. – прафесар кафедры прыватных методык ІПК і П БГПУ, доктар педагагічных навук

Чэчат В.В. – дацэнт кафедры педагогікі і праблем развіцця адукацыі БДУ, кандыдат педагагічных навук